

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ У XX СТОЛІТТІ

DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL LEGAL PROTECTION OF INDUSTRIAL PROPERTY IN THE 20TH CENTURY

Васильєв Є.О., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Висвітлені результати міжнародних конференцій Союзу охорони промислової власності, оформлені Брюссельським актом 1900 р., Вашингтонським актом 1911 р., Гаазьким актом 1925 р., Лондонським актом 1934 р. Аналізуються положення Лісабонського акту 1958 р., який уточнював положення Паризької конвенції про захист промислової власності. Виявлено, що Лісабонський акт 1958 р. дозволив вживати законодавчих заходів, що передбачають надання примусових ліцензій, щоб запобігти зловживанням, які можуть виникнути в результаті використання виключного права, наданого патентом, наприклад, через відсутність операцій.

Розглядаються підсумки Стокгольмської конференції 1967 р., учасники якої брали на себе зобов'язання забезпечити ефективний захист від недобросовісної конкуренції. Виявлено, що метою створеної у 1967 р. Всесвітньої організації інтелектуальної власності було визначено сприяння охороні інтелектуальної власності у всьому світі шляхом співпраці держав і у відповідних випадках у взаємодії з будь-якою іншою міжнародною організацією, а також забезпечувати адміністративне співробітництво Союзів інтелектуальної власності.

Розглянуті положення Договору про патентну кооперацію від 19.06.1970 та Гаазької угоди про міжнародне депонування промислових зразків від 06.11.1925, що мали на меті полегшення процедур надання правової охорони на винаходи та промислові зразки в різних країнах шляхом подання спільної міжнародної заявки. Відзначається, що важливим кроком на шляху до уніфікації підходів в охороні об'єктів права промислової власності стало укладення Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994, яка суттєво деталізувала критерії правової охорони винаходів, промислових зразків та корисних моделей.

Відзначається, що попри численну кількість міжнародних актів з питань охорони прав інтелектуальної власності, які були ухвалені упродовж XX ст., так і не було чітко врегульовано спосіб правової охорони комп'ютерних програм та алгоритмів. На прикладі справи за скаргою VICOM Systems Inc. на рішення Європейського патентного відомства від 13.04.1984 зроблено висновок про можливість за певних умов при дотриманні критеріїв патентоспроможності надавати правову охорону технічним рішенням, що втілені у вигляді комп'ютерних програм.

Ключові слова: промислова власність, патенти, винаходи, корисні моделі, знаки для товарів і послуг.

The results of the international conferences of the Union for the Protection of Industrial Property, framed by the Brussels Act of 1900, the Washington Act of 1911, the Hague Act of 1925, the London Act of 1934, are highlighted. The provisions of the Lisbon Act of 1958, which clarified the provisions of the Paris Convention for the Protection of Industrial Property, are analyzed. It found that the Lisbon Act of 1958 allowed for legislative measures involving the granting of compulsory licenses to prevent abuses that might arise from the use of the exclusive right conferred by a patent, for example through lack of operations.

The results of the Stockholm Conference of 1967, the participants of which undertook to provide effective protection against unfair competition, are considered. It was revealed that the goal of the World Intellectual Property Organization, established in 1967, was to promote the protection of intellectual property throughout the world through the cooperation of states and, in appropriate cases, in cooperation with any other international organization, as well as to ensure the administrative cooperation of the Intellectual Property Unions.

The reviewed provisions of the Patent Cooperation Treaty of June 19, 1970 and the Hague Agreement on the International Deposit of Industrial Designs of November 6, 1925, which were aimed at facilitating the procedures for granting legal protection to inventions and industrial designs in different countries by submitting a joint international application. It is noted that an important step on the way to the unification of approaches in the protection of objects of industrial property law was the conclusion of the Agreement on Trade Aspects of Intellectual Property Rights dated April 15, 1994, which significantly detailed the criteria for the legal protection of inventions, industrial designs and utility models.

It is noted that despite the large number of international acts on the protection of intellectual property rights, which were adopted throughout the 20th century, the method of legal protection of computer programs and algorithms was not clearly regulated. On the example of the case on the complaint of VICOM Systems Inc. on the decision of the European Patent Office dated 13.04.1984, a conclusion was made about the possibility under certain conditions, subject to compliance with the criteria of patentability, to provide legal protection to technical solutions embodied in the form of computer programs.

Key words: industrial property, patents, inventions, utility models, marks for goods and services.

Питання міжнародного співробітництва з питань правової охорони прав інтелектуальної власності розглядалися в роботах багатьох дослідників, наприклад, В.С. Дроб'язко, Р.В. Дроб'язко, О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський, А.С. Ромашко, І.І. Верба, В.В. Пригода, Р.С. Еннан та інші [1; 2; 3; 4]. Визначальним міжнародно-правовим актом кінця XIX ст. з питань охорони промислової власності, поза сумнівом, стала Паризька конвенція про захист промислової власності 1883 р. На нашу думку, детальної уваги також заслуговують питання розвитку міжнародно-правової охорони об'єктів права промислової власності у XX столітті, втілення в них механізмів правового захисту різних об'єктів права інтелектуальної власності. Мета цієї статті – виявлення конкретно-історичних умов розвитку міжнародної правової охорони промислової власності у XX столітті. Новизна роботи полягає в історико-правовому аналізі міжнародних угод, які були покликані удосконалити охорону об'єктів права промислової власності у XX ст.

Як відомо, Паризька конвенція про охорону промислової власності була схвалена 20 березня 1883 р. представниками 11 країн і ратифікована 6 червня 1884 р. Конвенція була покликана захистити права винахідників та запобігти недобросовісній конкуренції. Підписання цього документа також ознаменувало створення Міжнародного союзу з охорони промислової власності. Паризька конвенція 1883 р. містила норми, що регулюють співробітництво в галузі охорони винаходів, промислових зразків і корисних моделей, фабричних і товарних знаків, фірмових найменувань, а також заходи щодо придушення недобросовісної конкуренції [5;6].

Започаткований Паризькою конвенцією Союз охорони промислової власності (далі – Союз) був покликаний ефективно вирішувати питання міжнародного співробітництва його країн-членів. Ця можливість неодноразово використовувалася як для удосконалення змісту самої Паризької конвенції, так і для створення додаткових міжнародних угод з питань захисту права промислової власності.

Невдовзі після укладення Паризької конвенції групою країн учасниць – Бразилією, Іспанією, Францією, Великою Британією, Португалією, Швейцарією та Тунісом, на підставі ст. 15 конвенції була укладена Мадридська угода про боротьбу з фальшивими або оманливими зазначеннями походження товарів [7]. Справа в тому, що первісний текст ст. 2 Паризької конвенції 1883 р. серед об'єктів права промислової власності, яким надається права охорона відповідно до Конвенції, прямо не згадував охорону місця походження товарів.

Мадридська угода від 14 квітня 1891 р. визначила, що будь-який продукт, що містить неправдиву вказівку на джерело походження однієї з Договірних держав або місця, розташованого в одній із них, буде прямо чи опосередковано вказано як країну або місце походження буде конфісковано під час імпорту до кожної із зазначених держав. Вилучення також було дозволено здійснювати у державі, де буде розміщено помилкове зазначення джерела. У разі, якщо законодавство держави не дозволяло конфіскацію при імпорті, допускалась заміна арешту заборонаю імпорту.

Досить цікавим в контексті охорони місця походження товарів стало питання розмежування місця виробництва певної продукції та родової назви певної групи товарів. Розв'язання цього питання Мадридська угода 1891 р. поклала на національні суди країн-учасниць Паризької конвенції, водночас такий порядок не поширювався на регіональні найменування походження виноробної продукції [7].

У ст.1 Гаазького акту 1925 р. було додатково уточнено положення Мадридської угоди 1891 р., з яких слідувало, що у разі якщо законодавство країни не допускає внутрішнього арешту, такий арешт замінюється діями та засобами, які законодавство цієї країни гарантує в такому випадку громадянам. За відсутності спеціальних санкцій, що забезпечують припинення неправдивих вказівок джерела, підлягали застосуванню санкції, передбачені відповідними положеннями законів про товарні знаки або фірмові найменування [8]. Лондонський акт 1934 р. передбачив додаткові заходи щодо захисту від недобросовісної конкуренції, зокрема, країни-учасниці взяли на себе зобов'язання заборонити використання у зв'язку з продажем, показом або пропозицією продуктів, будь-яких вказівок, що мають рекламний характер і можуть вводити громадськість в оману щодо походження продукції, розміщені на вивісках, оголошеннях, рахунках-фактурах, винних картах, комерційні листи чи інші комерційні повідомлення [9].

14 квітня 1891 р. також була укладена Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків, яка передбачала механізм започаткування охорони знаків для товарів і послуг у кількох країнах одночасно шляхом подання заявок на реєстрацію знаків до Міжнародного бюро та визначення країни походження торговельної марки. Отже попри започаткування окремих спеціальних міжнародних конвенцій з питань охорони промислової власності, таких як Мадридська угода про боротьбу з фальшивими або оманливими зазначеннями походження товарів та Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків, Паризька конвенція 1883 р. продовжує залишатись ключовим міжнародно-правовим інструментом охорони права промислової власності.

За підсумками чергової конференції Союзу 1900 р. у м. Брюселі застосування Паризької конвенції було поширено на підданих або громадян держав, які не входять до складу Союзу, але проживають на території однієї з договірних держав, так само як і на власників промислових чи комерційних підприємств, розташованих на території її держав-учасниць. Було передбачено також збільшення до 12 місяців строку чинності пріоритету, який надавався країнами-учасницями стосовно винаходів, що були заявлені в одній з країн-учасниць, та до 4 місяців тривалості пріоритету щодо корисних моделей та промислових зразків [10].

Стосовно виставкового пріоритету, передбаченого у ст. 11 Паризької конвенції, було уточнено, що він мав бути забезпечений відповідно до національного законодавства держав-учасниць конвенції. Були передбачені також додаткові заходи щодо охорони місця походження товарів, а також комерційного найменування виробника. Водночас, у разі наявності у національному законодавстві держави-члена заборони конфіскації контрафактної продукції, така конфіскація мала бути замінена заборонаю на ввезення відповідної продукції. Досить цікавою також була ст. 2 Брюсельського акту, яка вносила доповнення до протоколу приєднання до Паризької конвенції щодо встановлення мінімального трирічного строку, що давав право на скасування патенту за фактом його невикористання патентовласником [10].

Вашингтонський акт 1911 р. конкретизував перелік об'єктів права промислової власності, яким надається права охорона згідно зі ст. 2 Паризької конвенції, до цього переліку було також включено позначення місця походження товарів. Крім того були розширені заходи щодо захисту від недобросовісної конкуренції, застережені права правонаступників власників патентів на винаходи, корисні моделі та промислові зразки, знаки для товарів та послуг [11].

Гаазький акт 1925 р. суттєво деталізував передбачену ст. 2 Паризької конвенції охорону промислової власності, що охоплює патенти на винаходи, корисні моделі, промислові зразки та моделі, товарні знаки або фірмові назви, комерційні найменування та вказівки на джерело походження або найменування місця походження, а також придушення недобросовісної конкуренції. Промислова власність розумілася в найширшому сенсі та стосується не лише промисловості та торгівлі, власне кажучи, але й сфери сільськогосподарської промисловості (вина, зерно, тютюнове листя, фрукти, велика рогата худоба тощо) та добувної промисловості (мінерали, мінеральні води) тощо. Патенти на винахід віднині включали різні види промислових патентів, визнаних законодавством договірних країн, наприклад, патенти на імпорт, патенти на вдосконалення, патенти та додаткові сертифікати тощо [12].

Наступний суттєвий перегляд положень Паризької конвенції 1883 р. був спричинений прийняттям країнами-учасницями Лісабонського акту 1958 р. [13]. Паризька конвенція в редакції 1958 р. уточнює питання щодо права пріоритету та надання правової охорони охорони об'єктів права промислової власності щодо складних (комплексних) об'єктів. Жодна країна Союзу згідно з Паризькою конвенцією у редакції 1958 р. вже не могла відмовити в пріоритеті чи патентній заявці на тій підставі, що заявник заявляє про численні пріоритети, навіть з різних країн, або на тій підставі, що заявка, яка заявляє про один або більше пріоритетів, містить один або кілька елементів, які не були включені у заявці або заявках, пріоритет яких заявлено, за умови, в обох випадках, що існує єдність винаходу за значенням законодавства країни. У разі встановлення експертним шляхом того факту, що патентна заявка є складною, заявнику було забезпечено право розділити заявку на певну кількість окремих заявок, зберігаючи як дату кожної дату початкової заявки та, якщо це можливо, перевагу права пріоритету. Заявнику також за його власною власною ініціативою було надано право розділити патентну заявку, зберігаючи як дату кожної виділеної заявки дату початкової заявки та, якщо застосовно, перевагу права пріоритету. Кожній країні Союзу було дозволено визначити умови, за яких буде дозволено цей поділ. Країни-учасниці не могли відмовити у праві пріоритету на тій підставі, що певні елементи винаходу, на який заявлено пріоритет, не входять до формули, сформульованої в заявці в країні походження, за умови, що всі частини заявки розкривають зазначені елементи в точний спосіб.

Лісабонський акт 1958 р. вкотре деталізував принцип незалежності патентів, в силу якого патенти, подані громадянами Союзу в різних країнах Союзу, не залежать від патентів, отриманих на той самий винахід в інших країнах, як членах Союзу, так і не членах Союзу. Ця незалежність також поширювалась на причини недійсності та втрати сили патентів, так само і на тривалість звичайної охорони патенту. Лісабонський акт уперше закріпив особисте немайнове право винахідника на зазначення його імені у патенті. Крім того, було встановлено, що заборони та обмеження на продаж запатентованого продукту або продукту, отриманого за допомогою запатентованого процесу не впливають на дійсність відповідних патентів [13].

Кожній з країн Союзу Лісабонський акт 1958 р. дозволив вживати законодавчих заходів, що передбачають надання примусових ліцензій, щоб запобігти зловживанням, які можуть виникнути в результаті використання виключного права, наданого патентом, наприклад, через відсутність операцій. У виключних випадках, якщо надання примусових ліцензій не було б достатнім для запобігання таким зловживанням, дозволялось анулювання патенту, при цьому позов про конфіскацію або анулювання патенту не міг бути поданий до закінчення двох років з моменту видачі першої примусової ліцензії. Також примусова ліцензія не могла бути витребувана на підставі недостатнього використання патенту до закінчення періоду в чотири роки з моменту подання заявки на патент або трьох років з моменту видачі патенту, однак ці положення не могли бути застосовані у разі наявності поважних причин невикористання патенту. Примусова ліцензія, згідно з ст. 5 Паризької конвенції, є невиключною і може передаватися, навіть у формі субліцензії, тільки з частиною компанії або гудвілом, які використовують цю ліцензію.

На відміну від винаходів, промислові зразки і моделі, не могли стати предметом примусової ліцензії, будь-яка конфіскація, відсутність використання або навіть введення в обіг об'єктів, що відповідають заявленим властивостям промислових зразків або корисних моделей, не могли стати підставою для примусового ліцензування. Стосовно знаків для товарів та послуг дозволялось скасування реєстрації зареєстрованої марки, але лише у разі, якщо використання зареєстрованої марки є обов'язковим та якщо зацікавлена сторона не виправдовує причини своєї бездіяльності. Використання торгової марки власником у формі, що відрізняється елементами, які не змінюють розрізняльний характер марки у формі, в якій вона була зареєстрована в одній із країн Союзу, не тягне за собою визнання реєстрації недійсною і не зменшує охорону, надану знаку [13].

Країни Союзу брали на себе зобов'язання або автоматично, якщо це дозволяє законодавство країни, або на прохання зацікавленої особи, відмовити або визнати недійсною реєстрацію та заборонити використання торговельної марки, яка є відтворенням, імітацією або переказом, який може призвести до плутанини, знака, який компетентний орган країни реєстрації або використання вважає завідомо злитим у ньому як уже торговельну марку особи, яка має право скористатися перевагами цієї Угоди та використовується для ідентифікації або подібних продуктів. Те ж саме стосується випадків, коли істотною частиною знака є відтворенням такого добре відомого знака або імітацією, яка може викликати плутанину з ним.

Країни Союзу дійшли згоди щодо необхідності відмовити або визнати недійсною реєстрацію та заборонити, використовуючи відповідні заходи, використання, за відсутності дозволу від компетентних органів, як торгової марки чи торгівлі, або як елементів цих марок, пальто гербів, прапорів та інших державних емблем країн Союзу, прийнятих ними офіційних знаків і контрольних і гарантійних знаків, а також будь-яке наслідування в геральдичному відношенні. Подібні положення також мали бути застосовані до гербів, прапорів та інших емблем, абре-

віатур або назв міжнародних міжурядових організацій, членами яких є одна або більше країн Союзу, за винятком гербів, прапорів і інші емблеми, акроніми або найменування, які вже були предметом чинних міжнародних угод, призначених для забезпечення їх захисту.

Важливою новацією до Паризької конвенції 1883 р., запропонованою Лісабонським актом 1958 р. стало визначення виключного переліку підстав для відмови у реєстрації або визнання недійсними торгових марок або знаків для товарів та послуг. Такими підставами країни-учасниці визнавали наступні обставини: можливість порушення прав, набутих третіми особами в країні, де вимагається захист; відсутність будь-яких розрізняльних ознак знаків для товарів і послуг або якщо вони складаються виключно із знаків чи вказівок, які можуть використовуватися в торгівлі для позначення виду, якості, кількості, призначення, вартості, місця походження продукції або часу виробництва, або стали звичаєм у поточній мові чи лояльних і постійних звичаях торгівлі країни, де вимагається захист; коли знаки для товарів та послуг суперечать моралі чи громадському порядку і, зокрема, що вводять громадськість в оману [13].

За підсумками Лісабонської конференції 1958 р. країни-учасниці Паризької конвенції 1883 р. брали на себе зобов'язання створити у кожній з таких країн спеціальну службу промислової власності та для відома громадськості центральне сховище патентів на винахід, корисних моделей, промислових зразків або моделей і торгових марок. Такі служби уповноважувались видавати офіційний періодичний бюлетень, який мав включати імена власників виданих патентів із коротким позначенням запатентованих винаходів, а також відтворення зареєстрованих знаків.

У 1967 році країни-учасниці Паризької конвенції 1883 р. додатково врегулювали механізм реалізації права пріоритету на об'єкти права промислової власності. Згідно зі Стокгольмським актом 1967 р. будь-хто, хто бажав скористатися пріоритетом попередньої подачі, був зобов'язаний зробити заяву з вказівкою щодо дати та країни такої подачі. Джерелом інформації про пріоритетні права мали бути публікації, що виходять від компетентної адміністрації. Країни Союзу можуть вимагати від особи, яка робить декларацію пріоритету, надання копії заявки (опису, креслень тощо), поданої раніше [14].

Уточнення, внесені до ст. 4 Паризької конвенції також були покликані враховувати поширену практику подання заявки на отримання авторських свідоцтв на винахід в тих країнах, де заявники мають право на власний розсуд подавати заяву на авторське свідоцтво чи на патент на винахід. У країні, де заявники мали право подати заяву, за власним вибором, на отримання патенту або авторського свідоцтва, заявник на авторське свідоцтво здобував право, відповідно до положень цієї статті, що застосовуються до патентних заявок, право пріоритету на підставі подання заявки на патент на винахід, корисну модель або авторське свідоцтво на винахід.

Країни Союзу за підсумками Стокгольмської конференції 1967 р. брали на себе зобов'язання забезпечити громадянам Союзу ефективний захист від недобросовісної конкуренції. Віднині будь-який акт конкуренції, що суперечить чесній практиці в промислових або комерційних справах, мав вважатись актом недобросовісної конкуренції, до таких актів були, зокрема, віднесені наступні: будь-які факти, здатні будь-якими засобами вести в оману установу, продукцію чи промислову чи комерційну діяльність конкурента; неправдиві звинувачення під час здійснення торгівлі такого характеру, що дискредитують установу, продукцію або промислову чи комерційну діяльність конкурента; вказівки або твердження, використання яких під час здійснення торгівлі може вести громадськість в оману щодо характеру, методу виробництва, характеристик, придатності для використання або кількості товару.

Поряд із внесенням змін і доповнень до Паризької конвенції 1883 р. її країни-учасниці виступили засновницями Всесвітньої організації інтелектуальної власності, відповідна Конвенція також була підписана у Стокгольмі 14 липня 1967 р. Метою діяльності Всесвітньої організації інтелектуальної власності було визначено сприяння охороні інтелектуальної власності у всьому світі шляхом співпраці держав і у відповідних випадках у взаємодії з будь-якою іншою міжнародною організацією, а також забезпечувати адміністративне співробітництво Союзів інтелектуальної власності. Крім того, за підсумками Стокгольмської конференції 1967 р. країни-учасниці Паризької конвенції 1883 р. домовились про заснування Асамблеї Міжнародного союзу з охорони промислової власності, де уряд кожної країни представлений делегатом, якому можуть допомагати заступники, радники та експерти [14].

Наступним кроком на шляху до посилення співпраці країн-учасниць Паризької конвенції 1883 р. стало укладення Договору про патентну кооперацію (Patent Cooperation Treaty – PCT) від 19.06.1970. Договір PCT передбачав утворення Міжнародного патентного союзу для співпраці від подання, пошук та експертиза заявок на захист винаходів, а також для надання спеціальної технічної допомоги. Цим договором була передбачена спрощена процедура отримання правової охорони, якщо необхідна охорона в багатьох країнах-учасницях конвенції з одночасним використанням конвенційного пріоритету, з цією метою було започатковано двостадійну процедуру патентування винаходів, яка складається з міжнародної та національної стадії. Міжнародна стадія могла включати подання міжнародної заявки, проведення міжнародного пошуку, міжнародну публікацію винаходу та міжнародну патентну експертизу. Започаткування патентної кооперації на підставі Договору PCT суттєво спрощувало для заявника процедуру реєстрації патенту на винаходи у різних країнах-учасницях Паризької конвенції, водночас, як і раніше, видача патентів продовжувала належати до виключної компетенції національних патентних відомств тих держав-членів Договору, в яких заявник передбачає одержати охорону свого винаходу [15].

Прообразом Договору про патентну кооперацію (PCT) від 19.06.1970 в певному сенсі можна вважати Гаазьку угоду про міжнародне депонування промислових зразків від 6 листопада 1925 р. [16]. Ця угода мала на меті є полегшення процедур надання правової охорони на промислові зразки в різних країнах шляхом подання спільної міжнародної заявки, подання якої ставало правом, а не обов'язком заявника. Із прийняттям Договору PCT практика подання міжнародної заявки на реєстрацію промислових зразків стала застосовуватись до винаходів. Крім того, в 1973 у Мюнхені була прийнята Європейська патентна конвенція (European Patent Convention – EPC), — угода, що увірала низку узагальнених положень та правил стосовно видачі патентів на різноманітні винаходи. Європейська патентна конвенція 1973 р. передбачила не тільки процедуру розгляду заявок на видачу патентів, але й встановила порядок розгляду скарг зацікавлених осіб на рішення патентного відомства [17].

Попри численні перегляди та доповнення тексту Паризької конвенції 1883 р. вона тривалий час не містила чітких критеріїв (ознак) патентоспроможності винаходів, промислових зразків та корисних моделей. В силу збереження національного режиму правової охорони об'єктів права промислової власності їх патентоспроможність могла досить сильно різнитись в окремих країнах-учасницях Паризької конвенції. Важливим кроком на шляху до уніфікації підходів в охороні об'єктів права промислової власності стало укладення Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights – TRIPS), яка серед іншого мала сприяти забезпеченню адек-

ватних стандартів та принципів, що стосуються існування, сфери дії та використання пов'язаних із торгівлею прав інтелектуальної власності, забезпечення ефективних та відповідних засобів захисту пов'язаних із торгівлею прав інтелектуальної власності, з урахуванням розбіжностей національних законодавчих систем [18].

Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності 1994 р. була покликана сприяти у застосуванні основних принципів ГАТТ 1994 та відповідних міжнародних угод або конвенцій з інтелектуальної власності, вона стосувалась найрізноманітніших складових права інтелектуальної власності: авторського права та суміжних прав, торгових знаків, географічних позначень, промислових зразків і винаходів, топографії інтегральних мікросхем тощо.

Угода TRIPS суттєво деталізувала критерії правової охорони винаходів, промислових зразків та корисних моделей. Відповідно до ст. 27 Угоди TRIPS були визначені умови патентоспроможності винаходів, такими вважались будь-які винаходи, продукти чи процеси у всіх сферах технології за умови, що вони є новими, включають винахідницький рівень і придатні для промислового використання.

Також було домовлено, що патенти видаються і патентні права використовуються без будь-якої дискримінації за місцем винаходу, сферою технології та незалежно від того, чи є продукція імпортна, чи місцевого виробництва. Водночас, країни-учасниці TRIPS мали право не допускати патентування винаходів, перешкоджання комерційного використання яких на їх території необхідно для захисту громадського порядку (*ordre public*) або суспільної моралі, зокрема охорону життя або здоров'я людей, тварин або рослин, або яке необхідне, щоб запобігти завданню значної шкоди навколишньому природному середовищу за умови, що таке виключення не зроблено тільки тому, що використання заборонено їх законодавством.

Угода TRIPS визначала обсяг виключних прав, які надаються власнику патенту на винахід: у разі, коли об'єктом патенту є продукт, власник міг завадити третім сторонам, які не мають його дозволу, виробляти, використовувати, пропонувати на продаж, продавати або імпортувати для цих цілей цей продукт; коли ж об'єктом патенту був процес, власник мав виключне право завадити третім сторонам, які не мають його дозволу, використовувати процес, пропонувати на продаж, продавати або імпортувати для цих цілей продукт, який було безпосередньо отримано шляхом такого процесу [18].

Стосовно промислових зразків ст. 25 Угоди TRIPS було визначено надання правової охорони незалежно розроблених промислових зразків, які є новими або оригінальними. Країни-учасниці угоди TRIPS могли передбачити, що зразки не є новими або оригінальними, якщо вони значно не відрізняються від відомих зразків або комбінацій рис відомих зразків. Власник охоронюваного промислового зразка здобував право завадити третім сторонам, які не мають дозволу власника на виробництво, продаж або імпорт продукції, яка має на собі або включає зразок, який є копією або у значній мірі відтворює охоронюваний зразок, якщо такі дії здійснюються з комерційною метою.

Ще одним важливим питанням, пов'язаним із забезпеченням ефективної міжнародної охорони права промислової власності, стало питання класифікації об'єктів права промислової власності. Дослідники стверджують, що історично в кожній промислово розвинутій країні у XIX–XX ст. ст. створювались свої національні системи класифікації винаходів, серед яких: американська, англійська, германська та японська. Водночас, для забезпечення орієнтації в патентній документації та пошуку матеріалів, відповідних до запиту, необхідна класифікація винаходів, описів патентів та авторських свідоцтв за тематичними рубриками. Відтак закономірним результатом розвитку міжнародної співпраці з питань охорони об'єктів промислової власності стало заснування єдиної міжнародна

патентної класифікації, яка мала полегшити патентний пошук та перевірку новизни заявлених до реєстрації винаходів, промислових зразків та корисних моделей у патентних відомствах різних країн.

Найважливішими міжнародними угодами XX ст., покликаними упорядкувати класифікацію об'єктів права промислової власності стали Страсбурзька угода про Міжнародну патентну класифікацію від 24.03.1971, що передбачала запровадження єдиної класифікації патентів на винаходи, авторські свідоцтва та корисні моделі, Локарнська угода про заснування Міжнародної класифікації промислових зразків від 08.10.1968, Ніщцька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків від 15 червня 1957 р., Віденська угода про заснування Міжнародної класифікації зображувальних елементів знаків від 12 червня 1973 р.

На базі Паризької конвенції 1883 р. упродовж XX ст. також були засновані окремі міжнародні угоди щодо охорони специфічних об'єктів промислової власності – мікроорганізмів (Будапештський договір про депонування мікроорганізмів від 26.09.1980), інтегральних мікросхем (Вашингтонський договір про інтелектуальну власність щодо інтегральних схем від 26.05.1989) та олімпійського символу (Найробський договір про охорону олімпійського символу від 26.09.1981).

У царині міжнародної охорони прав на знаки для товарів та послуг наприкінці XX ст. найважливішого значення набули Протокол від 17.06.1989 до Мадридської угоди 1891 р. та Договір про закони щодо товарних знаків від 27.10.1994. Поява протоколу до Мадридської угоди 1891 р. була зумовлена потребою у залученні до міжнародно-правової охорони низки провідних країн світу (Сполучені Штати Америки, Об'єднане Королівство і Японію), які станом на 1989 рік ще не брали участі у Мадридській угоді про міжнародну реєстрацію знаків 1891 р. [19].

Дослідники відзначають, що Всесвітня організація інтелектуальної власності тривалий час намагалась вирішити проблему розширення переліку країн-учасниць Мадридської угоди, зокрема, створення нової системи, що стосується міжнародної реєстрації знаків. Організована ВОІВ у червні 1989 р. дипломатична конференція у Мадриді проходила в приміщенні Національного інституту промислової власності одногослосно прийняла Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків. Протокол від 17.06.1989 був покликаний удосконалити правову охорону знаків для товарів та послуг у багатьох країнах шляхом отримання міжнародної реєстрації, яка може діяти у кожній із зазначених Договірних сторін [2, с. 95].

Така міжнародна заявка могла бути подана фізичною або юридичною особою, пов'язаною з Договірною Стороною в тому випадку, якщо він уже зареєстрований відомством за товарними знаками Договірної Сторони, з якою заявник має необхідний зв'язок або навіть на простій заявці на реєстрацію, поданій до національного відомства країни походження знаку. Протоколом були деталізовані вимоги щодо змісту заявки на міжнародну реєстрацію знаку для товарів та послуг, у якій мала бути зазначена щонайменше одна з договірних сторін. За подання такої міжнародної заявки було передбачено справляння базо-

вого мита, а також додаткового мита, яке розраховується з урахуванням кількості класів та договірних країн щодо яких здійснюється реєстрація знаку для товарів та послуг. За наслідками подання заявки на міжнародну реєстрацію знаку така заявка підлягала експертизі на відповідність формальним вимогам, після чого вона мала бути внесена до міжнародного реєстру та опублікована у бюлетені, а Міжнародне бюро мало повідомити про реєстрацію такої заявки кожну зазначену в ній договірну державу.

На відміну від раніше чинних положень Мадридської угоди 1891 р., Протокол 1989 р. надавав договірним державам можливість використовувати подовжений до 18 місяців строк для винесення рішення про відмовлення в наданні охорони і навіть більш тривалий термін у випадку суперечки. У разі, якщо протягом застосованого терміну не надсилається повідомлення про відмову в наданні охорони або якщо відмова, про яку Договірна Сторона надіслала повідомлення, згодом відкликається, знак користується з дати міжнародної реєстрації охороною в тому ж обсязі, якби він був зареєстрований відомством такої Договірної Сторони.

Договір про закони щодо товарних знаків, прийнятий в Женеві 27.10.1994, був покликаний усунути розбіжності у законодавстві країн-учасниць щодо процедури розгляду заявок на реєстрацію знаків для товарів та послуг. Кожна реєстрація та будь-яка публікація, здійснена національним відомством щодо заявки або реєстрації та містить вказівку товарів та/або послуг за класами відповідно Ніщцької класифікації груп товарів або послуг. Країни-учасниці договору від 27.10.1994 брали на себе зобов'язання привести національне законодавство щодо реєстрації знаків для товарів та послуг у відповідність до положень цього договору [20].

Попри численну кількість міжнародних актів з питань охорони прав інтелектуальної власності, які були ухвалені упродовж XX ст., так і не було чітко врегульовано спосіб правової охорони комп'ютерних програм та алгоритмів. Ухвалена 14 травня 1991 р. Директива Ради ЄС 91/250/ЄЕС про правову охорону комп'ютерних програм відносила комп'ютерні програми до об'єктів авторського права, прирівнюючи їх до літературних творів [21]. Водночас, ще за п'ять років до появи Директиви 91/250/ЄЕС був створений досить цікавий прецедент у справі за скаргою VICOM Systems Inc. на рішення Європейського патентного відомства від 13.04.1984 про відмову у видачі патенту за патентною заявкою на математичний метод обчислення, який втілений у комп'ютерній програмі.

За підсумками розгляду скарги VICOM Systems Inc. апеляційна палата Європейського патентного відомства дійшла висновку, що за наявності технічного рішення, яке дозволяє вирішити технічну задачу за допомогою технічних ознак, такий винахід може бути визнаний патентоздатним [22]. Наведене рішення свідчить про можливість за певних умов при дотриманні критеріїв патентоспроможності надавати правову охорону технічним рішенням, що втілені у вигляді комп'ютерних програм. Поза сумнівом питання ефективної правової охорони прав інтелектуальної власності на комп'ютерні програми та алгоритми обробки даних в сучасних умовах є вкрай актуальним та потребує детальної наукової розробки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дроб'язко В.С. Дроб'язко Р.В. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 512 с.
2. Ромашко А.С., Верба І.І., Пригода В.В. Міжнародні договори та угоди у сфері інтелектуальної власності : навч. посіб. К. : НТУУ «КПІ», 2015. 186 с.
3. Право інтелектуальної власності: Академічний курс : підруч. Іля студентів вищ. навч. закл. / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін. ; АПН України, Н.-д. ін-т інтелект. власності. Київ : Видавн. дім «Ін Юре», 2007. 696 с.
4. Еннан Р. Е. Правова охорона інтелектуальної власності в Європейському союзі: передумови формування, сучасний стан, тенденції розвитку. *Часопис цивілістики*. 2012. Вип. 13. С. 110–119. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chas_2012_13_24 (Дата перегляду: 30.12.2022).
5. Васильєв Є.О. Започаткування міжнародної охорони прав інтелектуальної власності у XIX ст. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 24–29.
6. Convention de Paris pour la protection de la propriété industrielle du 20 mars 1883. URL: <https://wipolex.wipo.int/en/text/287780>. (дата звернення 30.12.2022).

7. Arrangement de Madrid concernant la répression des fausses indications de provenance sur les marchandises (1891). URL: <https://wipolex.wipo.int/en/text/281783>. (дата звернення 30.12.2022).
8. Acte de La Haye (1925). URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/textdetails/12880>. (дата звернення 30.12.2022).
9. Acte de Londres (1934). URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/textdetails/12879>. (дата звернення 30.12.2022).
10. Acte de Bruxelles (1900). URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/textdetails/12994>. (дата звернення 30.12.2022).
11. Acte de Washington (1911) URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/textdetails/12993>. (дата звернення 30.12.2022).
12. Acte de La Haye (1925) URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/textdetails/12992>. (дата звернення 30.12.2022).
13. Acte de Lisbonne (1958) URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/textdetails/12990>. (дата звернення 30.12.2022).
14. Stockholm Act (1967) URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/textdetails/12989>. (дата звернення 30.12.2022).
15. Patent Cooperation Treaty (1970) URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/textdetails/13065>. (дата звернення 30.12.2022).
16. Arrangement de La Haye concernant le dépôt international des dessins et modèles industriels (1925). URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/textdetails/12526>. (дата звернення 30.12.2022).
17. Convention on the grant of european patents (European patent convention) and attached annexes. URL: [https://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/735C9A9E9EDA7132C12580890036FC32/\\$File/epc_1973.pdf](https://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/735C9A9E9EDA7132C12580890036FC32/$File/epc_1973.pdf). (дата звернення 30.12.2022).
18. World Trade Organization (WTO) – Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS Agreement). URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/305907>. (дата звернення 30.12.2022).
19. Protocol Relating to the Madrid Agreement Concerning the International Registration of Marks (June 27, 1989) URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/306126>. (дата звернення 30.12.2022).
20. Trademark Law Treaty (TLT) URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/294358>. (дата звернення 30.12.2022).
21. Council Directive of 14 May 1991 on the legal protection of computer programs (91 /250/EEC) URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31991L0250&from=EN>. (дата звернення 30.12.2022).
22. Decision of Board of Appeal of European Patent office of 15.07.1986 under the claim of VICOM Systems Inc. URL: <https://www.epo.org/law-practice/case-law-appeals/pdf/t840208ep1.pdf>. (дата звернення 30.12.2022).